

INTERVJU

Maja Novak

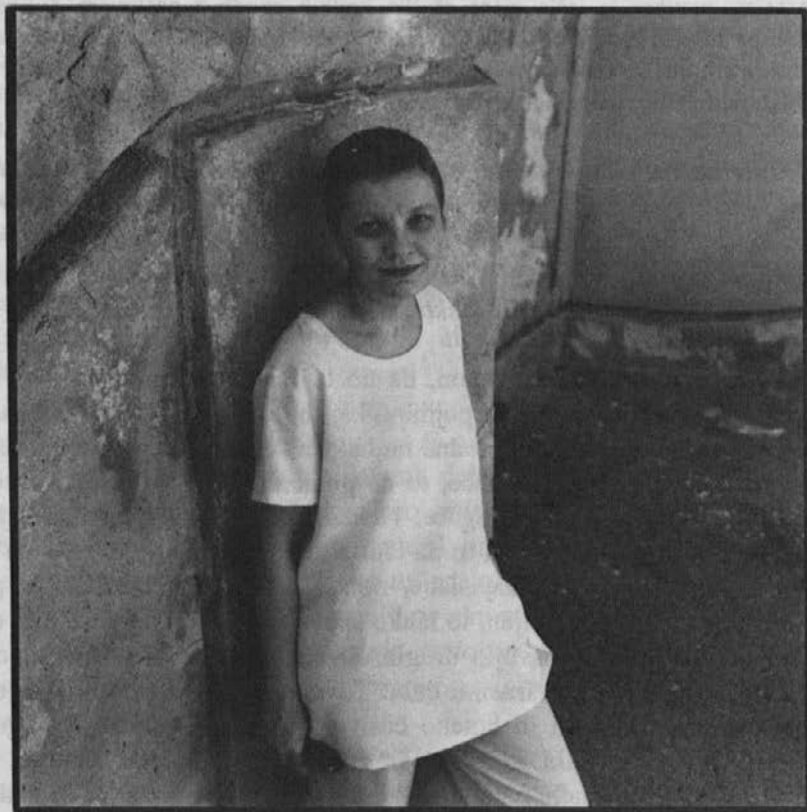

Foto: MIHA FRAS

Ko prideš na naslednjo stopnjo, zmrzneš

Ko prideš na naslednjo stopnjo, zmrzneš

Čeprav je že kot otrok sanjara, da bo pisateljica, je pozneje na to pozabila in počela marsikaj (diplomirala na pravni fakulteti, delala kot pripravnica, tajnica, novinarka, prevajalka), dokler ni po izidu prvih dveh romanov – kriminalk *Izza kongresa ali umor v teritorialnih vodah* in *Cimer* – in slikanice za otroke *Kufajn, Kufina in kamela Bombla* ugotovila, da s pisateljsko produkcijo ne bo nič, če se ne bo prepustila "sladkemu brezdjelju". Zdaj je svobodna umetnica, pravkar je izšla njena zbirka kratkih zgodb z naslovom *Zverjad*, hkrati pa že piše zadnja poglavja novega romana. Maja Novak je zaslovela kot avtorica kriminalk, vendar vse kaže, da se od tega žanra počasi poslavlja in se približuje, recimo, magičnemu realizmu.

Literatura: Očitno je, da si prejšnji teden "pogrnila" pri poglavitni temi ženske pisave, ki se po tvojem glasi: *Kaj naj oblečem za literarni nastop, in drugič: Ali naj prej skočim k frizerju? Za nastope ob dnevu knjige, ki so bili zvečine na prostem, si se oblekla premalo in potem obležala s prehladom. Torej lahko sklepam, da imaš z žensko pisavo še vedno težave?*

Maja Novak: Točno. Upam, da bo ta fenomen ženske pisave, ki nima niti preveč opredeljenih pojmov, kaj to je, in ki je v zadnjem času tako navzoč, tudi minil kot modna muha. Če ženske v tem obdobju in v tem prostoru res pišejo drugače, to ne pomeni, da so od nekdaj ali da bodo tudi vnaprej pisale drugače. Nekakšno razliko se pri današnjih ženskih avtoricah mogoče da tu pa tam z malo dobre volje najti – in te avtorice so po navadi dokaj slabe, njihov "pristop" k besedilu je po navadi dosti manj poglobljen, to lahko spet opravičujemo s floskulo, da imajo premalo časa ob svojih drugih obveznostih, da bi se res popolnoma predale samo literarnemu delu. Tovrstni teksti so dostikrat zgolj površinski, deklarativni in hoteno čustveni ali pa so poudarjeni zgolj strahotno banalni vidiki vsakdanjega življenja. Prepričana sem, da bi iste avtorice, ko bi imele recimo ta luksuz, kot ga imam jaz, da se lahko ukvarjam samo s pisanjem, pisale prav tako kot moški. V ilustracijo naj omenim sestanek žirije, ki bo izbirala kratke zgodbe na natečaju vladnega urada za žensko politiko: pojavilo se je vprašanje, o katerem smo

kar nekaj časa debatirale, in sicer, kaj storiti, če se bo izkazalo, da se za psevdonimom izbrane ali nagrajene zgodbe skriva moški. Celo propagatorji ženske pisave dopuščajo možnost, da iz teksta samega ni mogoče razpoznati, kdo ga je napisal!

Literatura: *Marija Vojskovič je v uvodu letošnje zbirke kratkih zgodb Ženski zaliv, ki so bile izbrane na lanskem natečaju, spet podarila, da se ženska lahko usede za mizo k pisanju šele potem, ko poskrbi za družino in ko opravi vsa "ženska dela" ...*

Maja Novak: Seveda, potem verjetno piše o stvareh, ki ji najbolj neposredno prihajajo na misel. O tem, kako je utrujena kot konj, pa da moža spet ni domov ob uri, kot je rekel, da so otroci sitni itn. Za pravo literaturo pa je le treba dati času čas in tekstu pustiti, da se razvija. V podkrepitev svojih misli citiram Virginio Woolf, pravzaprav izrazito žensko avtorico, ki je trdila, da tekstu dopusti, da dozori, in prosi, da bi ga utrgali; ali pa sam od sebe pade kot zrela hruška. Recimo, da si tukaj in zdaj res vse ženske ne morejo tega privoščiti, in rezultati so resnično nekoliko drugačni, to je, slabši teksti. Po drugi strani pa je prav Svetlana Makarovič primer človeka, ki ni omejen s svojimi genetskimi danostmi.

Literatura: *Ali bolj kot brezglavo dejavnost zagovarjaš pravico do lenobe in čas za razmislek, ko tekst živi le v glavi?*

Maja Novak: Absolutno. Pesnik dela takrat, ko spi, je rekel Mallarmé. Domnevam, da približno isto velja tudi za prozaiste. Pravzaprav se mi skorajda smilijo tisti naši avtorji, profesionalci, svobodni kulturni delavci, ki forsirajo svojo pisavo in izdajo na leto knjigo ali dve, da se iz leta v leto bolj vidi, kako se njihov akumulator prazni.

Literatura: *Tebe ne preganja podoben strah? Hitro si prišla na površje, kritika in bralci so te sprejeli z odprtimi rokami in v zelo kratkem času si izdala tri knjige.*

Maja Novak: Res je, da so te knjige izšle v kratkem času, nastajale pa so daljše obdobje. Recimo kriminalki *Izza kongresa ali umor v teritorialnih vodah*, ki je izšla pred tremi leti, in *Cimre*, izšla lani, sta nastajali skoraj hkrati, med letoma 1989 in 1991. Pravljičica *Kufajn, Kufina in kamela Bombla*, izšla lani, je nastala leta 1992. Vmes so bile bolj ali manj kratke zgodbe, tako da se z daljšimi teksti nisem iz-

črpavala. Novega romana sem se zdaj spet lotila tudi zaradi dokazovanja sama sebi, da še znam pisati v tej formi. Po golem naključju je nekaj kratkih zgodb revialno izšlo prej kot omenjeni kriminalki; literaturo sem začela pisati s prvo stranjo prvega romana, to govori tudi o moji popolni neizkušenosti. Če bi vedela takrat o pisanju toliko, kot vem danes, ne bi imela nikoli niti približno toliko nesamokritičnosti ali poguma.

Literatura: Postaja tvoja samokritičnost z leti in izkušnjami vedno večja? Zdaj namreč za sama sebi očitaš preveliko gostobesednost in vnašanje aktualizmov v svoj prvi roman.

Maja Novak: Absolutno. Bojim se, da je moj baročni stil nekaj, česar se bom zelo težko znebila. Zdaj zelo klestim svoje tekste in zelo sem nezadovoljna z vsem, kar sem napisala, in s tem, kar ta hip pišem. To je tako kot pri računalniški igrici tetris: ko suvereno obvladaš osmo stopnjo, jo igraš z lahkoto, večče, suvereno in hitro, toda brž ko prideš na naslednjo stopnjo, zmrzneš. Zdi se mi, da sem pri pisanju prav na prehodu med dvema stopnjama, in se sprašujem, ali mi bo uspelo preiti na višjo – ta strah me pravzaprav preganja, odkar sem začela sama sebe resno jemati kot avtorico.

Literatura: Toda ta preskok se že vidi v tvoji najnovejši knjigi, v zbirki kratkih zgodb Zverjad, ki je pravkar izšla pri Cankarjevi založbi. Oba romana sta napisana v lahkotnem in naturalističnem slogu, kratke zgodbe pa so rahlo nadrealne in iz njih se da razbrati temačnejše, usodnejše podtone, pa tudi nasmeh je ob branju duhovitosti – ki jih tudi tu ne manjka – bolj grenak.

Maja Novak: Magični realizem – to mi je bilo zmeraj dokaj simpatično in Jurij Hudolin je našel ljubek izraz za moje kratke zgodbe: nevrotične groteske. Pravzaprav pa je princip nastanka take zgodbe popolnoma preprost; izmisliš si totalno trapasto predpostavko, vendar jo potem strogo logično, ob upoštevanju fizike, kemije in biologije realnega sveta, razvijaš dalje. Seveda pa mora bralec privoliti v nekaj temeljnih premis, kot sta na primer obstoj duhov ali to, da mački govorijo, potem ko to sprejme, pa bo lahko zgodbam popolnoma logično sledil – tu se od ne ravno linearne, temveč popolnoma transparentne pripovedne tehnike nisem oddaljevala. *Zverjad* mi je še

posebno pri srcu zato, ker mi etiketiranje z žanrsko avtorico že preseda, saj je moja želja, da bi šla naprej, se razvijala, in upam, da bodo strokovna publika in bralci spoznali, da lahko pod mojim imenom pričakujejo tudi še kaj drugega kot le kriminalke. Če bi me vprašala, po kom se zgledujem, moram priznati, da se ta trenutek ne bi nič pametnega spomnila. Pravzaprav ravno tisti pisatelji, ki jih najbolj občudujem, pišejo polnoma drugače kot jaz.

Literatura: *Recimo v zgodbi z naslovom To zgodbo bi moral napisati Simenon prihaja na dan tvoje poznavanje psihologije in človeške duše – to ni bilo zanemarljivo niti v romanu Cimre – toda človeka kar zmrazi ob stavku, ki ga izreče žena svojemu možu: "Če bo živel skromno, če se mu ne bo godilo nič bolj kot tu ... potem naj gre, kaj naj rečem drugega?"*

Maja Novak: Seveda, najlažje je živeti z ljudmi, ki jih srečaš po opravkih, v službi, v prijateljski družbi, topli družinski objemi – prepričana sem, da se bo marsikdo strinjal z mano – pa utegnejo biti zadušljivi ...

Literatura: *... in grozljivi. O tem nekako govori tudi zgodba Vampirka, ki tematizira odnos med materjo in hčerjo. Tokrat je hči tista, ki hoče zapustiti topel materinski objem, in ji zato v spanju zrasteta "bela podočnika, dolga in koničasta, kot so volčji".*

Maja Novak: Jurij Hudolin, recenzent, ki je napisal besedilo na zavihku knjige, je celo hotel videti tu neke avtobiografske poteze. Prav dobesedno tega ni treba tako razumeti, kajti, hvala bogu, meni ni bilo nikoli tako hudo, da bi se morala s kovčki in nedoraslim otrokom potikati od enega podnajemniškega stanovanja do drugega. Je pa res, da je ta zgodba nastajala prav ob vstopu moje hčere v puberteto, ko je nehala biti moja hči in je postala svoj človek, se pravi, da se je nekako res "povampirila", kakor se verjetno v materinskih očeh povampiri vsak otrok, ko začne razmišljati s svojo lastno glavo. Vampirka je tudi moj prvi izlet v čisti horror kot žanr.

Literatura: *V nasprotju z večino kriminalk, kjer dobro prevlada nad zlim, se mi zdi, da si zlo v zgodbi Betula v ulici Vase Miskina ne zasluži kazni, saj Viki ni razkrit kot morilec očima, ki je precej zoprna oseba.*

Maja Novak: Kako da ne? Viki je kaznovan s tem, da se začne ukvarjati s politikom. Poleg tega očima ne jemljem kot negativno osebnost, temveč kot prisrčnega, zmešanega starčka, ki je rad drugačen, in če ne gre drugače, opozarja nase z zagovarjanjem nevzdržnih političnih tendenc, v resnici pa je negativenec Viki, ki je sprožil ta umor ali ga celo sam izpeljal, kot je razvidno iz konca teksta. Ta zgodba je nastala neposredno po raketiranju sarajevske ulice Vase Miskina, iz čiste pretresenosti nad pokolom na tržnici, pa tudi zato, ker sem v svojem okolju v pogovorih večkrat naletela na nerazumevanje svojih stališč, ki so bila vseskozi izrazito probosenska, protiagresorska in protivojna.

Literatura: *Torej ima vsaka zgodba iz Zverjadi konkretno ozadje?*

Maja Novak: Ni nujno, recimo ravno v *Simenonu* ni niti trohice avtobiografskosti. Mogoče mi je prav zato pri srcu, ker sem si vendarle dokazala, da lahko presegam pisanje zgolj zamaskiranih avtobiografij. Vsako literarno delo je delno avtobiografsko, pa čeprav v opisu nekega detajla, saj moraš od nekod črpati. Ali če se vrneva nazaj na žensko pisavo: recimo, da nekatere avtorice dano realnost premalo preoblikujejo, da bi iz tega nastala visoka literatura. Ne gre za zavestno preoblikovanje, ampak za zorenje, kot ga je pojmovala Woolfova.

Literatura: *Odraščala si v manjšem mestu, v Novi Gorici, kjer je človek lahko manj anonimen in pritisk kolektizma večji, tako pa tudi strpnost do različnosti manjša, kot je lahko recimo v Ljubljani. Je v zgodbi Zarota zajeta tudi tvoja izkušnja prebivanja v manjšem kraju?*

Maja Novak: Nikoli nisem o tem razmišljala, ampak zdaj, ko si omenila to zgodbo, kjer ta revež, shizofrenik, ki ga hočejo sovaščani odstraniti zato, ker je drugačen, gleda postavljanje njemu namenjenih križev na griču, moram priznati, da sem med pisanjem res videla – vedno izhajam iz vizualnih podob, ki jih potem samo popisujem in si tako olajšam delo – obris hriba Kostanjevica nad Novo Gorico, s cerkvijo in grobnico na vrhu. Sem mnogo prelena, da bi na dolgo in široko racionalizirala ob svojem pisanju. Usedem se in pišem, in če se mi ob pisanju začnejo avtomatično porajati slike, je zadeva že kar dobra. Ali pa se celo zgodba začne s sliko, recimo *Skrivališče*. Nastalo je na podlagi sanj, v katerih sem videla neko zelo postavno, zelo odločno in čvrsto žensko in neko drugo, krhkejšo, mlajšo, boljšo, ampak v

tisti situaciji absolutno podrejeno, kako si stojita nasproti v prostoru, kot je tam opisan. Treba je bilo ugotoviti samo, zakaj tam stojita kot sobojevnici. Dokaj hitro sem uganila, zakaj, in tako je bilo delo opravljeno.

Literatura: *Zaradi sina?*

Maja Novak: Zaradi sina, zaradi nespoštovanja sinove ljubice do nje, sama pa je prepričana, da je upravičena do spoštovanja itn. Spet konflikt med ženskami! Čeprav se ne štejem za žensko avtorico, moram priznati, da je konfliktov med dvema močnima ženskama osebnostma ali med dvema ženskama, ki sta pripadnici različnih generacij, v mojih romanih precej, predvsem v *Cimrah*, pa tudi v kratkih zgodbah.

Literatura: *Ne samo da so v tvojih delih predvsem ženske v ospredju, one so tudi spodbujevalke dogajanja, nasprotno pa so moški pasivni in zvečine tudi karakterno "nekaj boljšega". Kako to?*

Maja Novak: To mi očita celo moj založnik, s katerim sva doslej odlično sodelovala; da gledam na moške zviška in jih v najboljšem primeru odpravljam kot sicer ljubka, vendar nekoristna bitja. Pa še to je, da sta v obeh kriminalkah tako preiskovalka kot zločinka ženski ... kaj vem ... domnevam, da so ženske vendarle sposobnejše zanimivejših, bolj opisa vrednih umorov kot moški. Moški ima vendar bolj omejen diapazon motivov, zaradi katerih se bo spustil v umor, drugič ga bo pa naredil na tako grozno dolgočasen način, da ga bodo našli pet minut po tistem, ko bo zakopal sekiro. Moški so racionalnejši in prilagodljivejši, manj zakomplicirani kot ženske, mogoče so večji hedonisti, toda ko se razplamenijo strasti pri ženskah, puščajo za sabo hujše posledice.

Literatura: *V nekem obdobju tvojega življenja ste živele pripadnice štirih rodov žensk v enem stanovanju: tvoja stara mama, mama, ti in tvoja hči. Dušan Jovanovič v zgodbi Zidančeva Marta ali o teku časa nazaj pravi, da je vsaka hči ponatis oziroma dopolnjena izdaja matere. Seveda ji v mladosti nasprotuje in zaživi po svoje, toda z leti se vedno bolj "zlije" s podobo matere oziroma babice. Lahko iz prve roke poveš, kako je s tem?*

Maja Novak: Bolj kot pri mami sem odraščala pri stari mami, ta pa je bila resnično impozantna gospa in ki jo je mogoče prepoznati v Albi iz *Cimer* ali gospe Peljhanovi iz *Skrivališča* – to dominantnost, željo po oblasti zaradi oblasti same. Bila je sicer fantastičen človek, umetnosti

pripovedovanja zgodbe sem se naučila od nje, ki sem jo dneve in dneve poslušala, kako obuja spomine na svoje otroštvo, na vojna leta, na svoj zakon, katerega prva leta je preživela v Črni gori ... Potem je pa spet nanoslo, da sem se kot nezakonska mati s štručko v naročju – zveni patetično, toda tako je bilo – pojavila spet doma. Tam je bila stara mama, malo potem se je upokojila mama in prišla iz Ljubljane nazaj v Gorico, tako da smo bile štiri na šestdesetih kvadratnih metrih, to je bilo na momente slabo. Moja življenjska izkušnja je, da sva si bili z babico po temperamentu in značaju izredno podobni, zato sva imeli tudi večje mačje spore in boje. Toda tudi ko sva se obkladali z najhujšimi žaljivkami, sva se še vedno spoštovali. Mama je vedno stala nekje zunaj, po značaju je bila drugačna, bolj ekstrovertirana, bolj romantična na eni strani, pa tudi bolj praktična po drugi. Zdaj kaže, da se bo moja hči vrgla po njej, tako da zabave še ne bo kmalu konec. Je pa res, da laže razumem svojo mamo kot ona mene, to najbrž avtomatično še ne pomeni, da lako razumem svojo hčer. Skratka, tu je možnosti za romane še nešteto. Čeprav se zdaj v novem romanu ukvarjam s popolnoma drugačno sceno; s kupom moških v "taborišču" na gradbenem projektu v tujini, kamor pride ena sama ženska. Tudi zgodbo pripoveduje moški in ženska je v bistvu le katalizator zgodbe, ki se sproži v tem zelo omejenem prostoru, tudi kulturno omejenem, ker ti ljudje že iz principa nočejo imeti stikov z Arabci in Arabci ne z njimi. Čeprav se pisanje približuje koncu, domnevam, da bo treba še kar precej postoriti. Nekaj kritik je že padlo, ampak ravno z izhodišča, da ženska pisava obstaja, in da ergo zato izbira moškega prvoosebnega pripovedovalca zame kot za žensko avtorico ni ustrezna. Ne vem, jaz se mu nočem odreči, ker mi je človek vseeno zelo pri srcu. Pripombe so bile, da bi pravi moški, se pravi mačo, ki je hkrati še gradbinec, pisal drugače kot jaz. S to tezo se ne morem povsem strinjati, ker to le ni naturalistični roman, to ni Potrčev *Na kmetih*, čeprav je na trenutke situacija lahko podobna, gre vendar za fikcijo, ki že precej presega elemente kriminalke. V nekem pogledu je to mogoče celo alegorija ali pa so pesmi v prozi, ki jih sproži in navdihne puščava s svojim zunanjim videzom. V tem primeru se mora bralec sprijazniti s temeljno predpostavko, da je ta moški pač takšen, nekoliko dvospolen – ko to sprejme, ni več problemov. Ali

maček Donovan: dobro misleč urednik, ki bi zagovarjal naturalistično obravnavo proze, bi me poslal brat vrug si ga vedi katero literaturo o mačkah, ker bi rekel, da mački ne govorijo tako kot Donovan v istoimenski zgodbi. Pa saj imamo vendar opravka s fikcijo!

Literatura: *Zgodba o Donovanu je bila prva tvoja zgodba, ki sem jo prebrala v Literaturi in si zapomnila tvoje ime. V njej maček stopi v dogajanje skozi glavna vrata, predtem seveda čaka štiri ure, da mu jih kdo odpre. Kufajn in Kufina sta tudi mačka in sploh so v tvojem pisanju mačke pozitivne, psi pa negativne figure – eden izmed njih je celo kriv, da se Cimre niso končale "srečno". Od kdaj in kod ta silna ljubezen do mačk?*

Maja Novak: Od nekdanj. Moje čisto prvo literarno delo je bila šestvrstična pesmica z naslovom *Naš Mini*. Mini je bila naša muca, vendar si jaz tega pri šestih letih nisem pustila dopovedati, ker se mi je zdelo, da je muc, in njemu (ali njej) sem posvetila svojo prvo pesmico in potem so se vsa osnovnošolska leta še naprej usipale, pa čeprav je Mini medtem že žalostno preminil (ali preminila). Pred kratkim smo imeli tudi mačka Donovan, ki je bil skoraj tak, kot sem ga opisala. Mačke so mi blizu, zelo, zelo pa maram tudi konje. Sama sebe ne bi psihoanalizirala in ugotavljala, od kod navezanost ravno na te živali in po drugi strani popoln odpor do psov, ki je tudi v *Cimrah* popolnoma avtobiografski moment. *Cimre* se ne končajo "nesrečno" zaradi psa, ampak zato, ker je tudi detektivka Rebeka šla čez svoje meje, zato je nisem mogla nagraditi s splošnim aplavzom in je s cvetjem pospremiti z odra. Tudi sama nisem prepričana, da je zlo samo črno in da je druga plat medalje, neka pravica in justica, absolutna bela. Mogoče sem bila o tem prepričana leto ali dve potem, ko sem končala pravno fakulteto, zdaj pa čedalje manj.

Literatura: *Torej ne maraš pravičnikov?*

Maja Novak: To je dober izraz: pravičnik. Rebeka se res trudi biti tako pravičniška, da s tem izgublja neke občečloveške komponente. Navsezadnje je njen osrednji motiv, da se sreča s fantom – za katerega na koncu spozna, da je le zaljubljena vanj – to, da ga vključi v kazensko preiskavo. Gre za željo po urejanju sveta, oblastiželjnost, slo po prekrojevanju sveta po svoji lastni podobi, to pa je vedno povezano

z nasiljem, psihološkimi ali konkretnimi.

Literatura: Vem, da si najprej želela postati restavratorica in se skušala vpisati na likovno akademijo, toda potem si študirala na pravni fakulteti, diplomirala si z odličnimi ocenami. Se ti zdi, če pogledaš nazaj, da je bil študij prava v tvojem življenju slepa ulica, glede na to, da zdaj poklicno ne razsojaš o pravici?

Maja Novak: Tako se je zgodilo po naključju, čeprav mi za sam študij ni žal, ker mi je le odprl nekaj obzorij. Takoj po diplomi na pravni fakulteti sem si želela študirati naprej na tretji stopnji mednarodno pravo, to pa se takrat v Ljubljani ni dalo, v Zagrebu me niso sprejeli, iz Beograda pa sem dobila odgovor, napisan na roko in v cirilici, tako da še danes ne vem, ali sem bila tam sprejeta ali ne. Druga alternativna želja pa je bilo pravosodje, sodelovati v pravi sodni drami kot tožilec ali advokat, toda priti do pravosodnega izpita je umetnost. Če nimaš sorodnikov v tem poklicu, lahko pozabiš na to. Tretjo možnost, ki mi je bila ponujana, da bi sedela na nekem državnem uradu in prelagala papirje s kupa A na kup B, sem zavrnila, ker se imam preveč rada. Dve leti po pripravništvu sem bila brezposelna, potem pa so začele stvari potekati same od sebe.

Literatura: Christian Bobin pravi v knjigi Šibkost angelov, da se doba bralca začne že pri osmih ali devetih letih. Kdaj se je tvoja?

Maja Novak: Pri meni se je že pri treh, ker sem že takrat znala brati, in od takrat naprej me ni bilo mogoče spraviti od knjige niti za kosilo, večerjo, kaj šele za kakšno spanje. Doma smo imeli na kupe knjig in revij, še danes so, celo vedno več jih je, in mama me včasih spravljala v obup, ker jih zbira kot hrček. Res pa je, da je normalen otrok radoveden, in če vidi okrog sebe ležati dva tisoč knjig, ni vrag, da ne bo prej ali slej ene vzel v roke. Pri pravi genetski osnovi si potem najbrž takoj zadrogiran s tem. Z branjem sem zasvojena, pravzaprav to virtualno resničnost literature sprejemam kot bolj resnično od vsakdanjega obstoja, to je še sreča, ker je moj vsakdanji obstoj nekaj pošastno zanikrnega in sivega. Mogoče imam res občutek, da bolj živim takrat, ko berem ali pišem, kot recimo takrat, ko se sprehajam po ulicah.

Literatura: Christian Bobin govori o branju celo kot o nekakšni zaporniški navadi.

Maja Novak: Zanimivo. Prav v tem romanu, ki nastaja, se Konstantin, glavni junak in pripovedovalec, v zaporu spravi k popisovanju svoje jordanske zgodbe ravno takrat, ko ga zaporniški vodja tečaja kreativnega pisanja – pri tem sem ali pa nisem mislila na Branka Gradišnika – prisili, da kot terapijo piše svojo življenjsko izpoved. Pisanje ga začenja tako privlačiti, da proti koncu izrecno izjavi, da sploh ne piše več za vodjo tečaja. Konstantin, ki je šele v zaporu začel brati in pisati, pravi ravno to: Nekaj je treba početi, in če si v zaporu, je branje skoraj tako dobro, kot če bi smel hoditi v službo. Je pa hkrati to tudi beg iz zapora. Pravzaprav za vsa najgloblja človeška čustva, stanja in doživetja velja, da je žalobnost vedno povezana z radostjo, v ljubezni ali kjer koli.

Literatura: *S tem da so ljubezni v tvojih romanih za zdaj bolj sfižene, porojene iz koristoljubja in obstojne zaradi navade.*

Maja Novak: Se strinjam. Ne vem, ali je to tudi zaradi mojih izkušenj, ki so na tem področju bolj skope in žalostne, ali pa preprosto zato, ker nisem te vrste človek, da bi živela zgolj za ljubezen in da bi zgolj v ljubezni do otroka, matere ali moškega videla edini smisel življenja. Od nekdaj sem hotela nekaj več, imam pa blazno smolo, da se kot agnostik ne morem spustiti niti v kakšno religijo ali mysticizem, čeprav bi si to včasih želela, toda ne gre. Ostane mi samo še literatura kot možnost osmišljanja. Saj najbrž za to gre! Ko urejaš literarni svet, s tem urejaš resničnost, ki jo ta tekst ustvarja ali poustvarja, in tako vendarle resničnost nekam umeščaš in skušaš iskati vsaj nekaj logike v tem, kar se je ali bi se morda lahko zgodilo. S tem, ko pišeš, ne pritrjuješ čisto aleatoričnim teorijam o tem, da je vse brez zveze, da se vse zgodi zgolj po naključju in da ni nič pomembno.

Literatura: *Te literatura, čeprav je to iracionalen svet izmišljij, stabilizira?*

Maja Novak: Pobude, zaradi katerih začneš pisati, in slike, na katerih zgodba nastane, so v svojem izvoru iracionalne, tehnično delo s tekstom pa je zelo specifičen, dokaj intelektualen proces, kjer je potrebna pravzaprav ogromno samoobvladovanja. Je pa mogoče prav to tisto, kar je lepo pri pisanju – spet smo pri volji do oblasti oziroma moči; v najsrečnejših trenutkih, ko tekst teče približno tako, kot bi si

želela, začutim tisto moč v sebi, ki retroaktivno osmisli vse tiste ure in ure jalovega metanja papirja v koš.

Literatura: Kajti tudi pri tvojih romanih, za katere praviš, da jih pišeš od poglavja do poglavja, ni nobenih stranskih rokavov, vsak detajl ali drobnarije, ki se pojavijo spotoma, se čez čas izkažejo pomembni za potek romana. Pišeš v enem zamahu in potem "sediš na tekstu"?

Maja Novak: Daljše tekste pišem od poglavja do poglavja, ker nisem tako pridna, da bi si vnaprej izdelala shemo. Kratko zgodbo, recimo avtorsko polo, pišem teden dni, potem pa potrebujem še dva tedna, da mečem ven odvečni barok. To je v bistvu sprinterstvo, roman pa je tek na dolge proge. Če bi si vnaprej izdelala shemo, bi lahko iz nje izvajala stranpoti, vijuge in okraske, tako pa sem se primorana, ko končam neko poglavje, vprašati: Kaj se bo zgodilo zdaj? Sama sebi sploh ne puščam možnosti, da bi brezciljno tavela zaradi dekoracije. Nisem privrženka razvlečenih romanov s tisoč in eno podrobnostjo, temveč sem res mnjenja, naj bi bila stvar zasnovana približno na klasičnih dramskih principih, kar je najbrž tudi do bralca bolj milostno.

Literatura: Odkar imaš status svobodnega umetnika oziroma si "zaposlena pri: Pisatelj", ti ni treba "buljiti v različno dolga urna kazalca in ugotavljati, da zmanjkuje časa" kot v tvoji zgodbi Ben Smendrik ni izumil ure. Sta zato, ker nisi razpeta med službo in popoldansko pisanje, tvoj notranji čas in svet bogatejša oziroma ali zato laže pišeš?

Maja Novak: Pisati začnem, ko si rečem, madona, si lena, že mesec dni nisi nič napisala. Slaba vest me pripelje do mize in pisalnega stroja – žal pokojnega že mesec dni, in če bom dobila od Cankarjeve založbe kmalu honorar, ga bom spremenila v računalnik – oskrbim se z najnujnejšimi potrebščinami, se pravi, s kavo, cigaretami in morda kakšno konzervo piva, potem pa imam zicleder. Če zgodba teče, sedim, dokler teče, če ne, poskusim naslednji dan. Po svoje pa je popolna svoboda malo mučna, ker si "osvobojen" vsega, ne samo v gmotnem pogledu, ampak tudi tistih preprostih vsakdanjih stikov s sodelavci, s prijatelji, "osvobojen" si človeka, s katerim greš vsak dan ob desetih na malico, tako da se svet in eksistenca sama precej skrčita, to je na momente lahko zelo slabo. Včasih preprosto nimaš več od kod črpati ali

pa celo padeš v skrajnost kot nekateri naši pisatelji, ki pišejo že dvajseti eno in isto knjigo. Je pa po drugi strani res, da sem se za svobodo odločila zato, ker sem si želela pisati, biti prepoznavna kot literatka in ne kot tajnica, pravnica, prevajalka ali novinarka. Preprosto sem ugotovila, potem ko sem v petih letih zamenjala pet služb, da z mojo produkcijo ne bo nič, če se ne bom prepustila temu sladkemu brezdelju.

Literatura: Posledica vseh tvojih služb – pripravnica v skupščini, tajnica pri Svetovnem slovenskem kongresu, novinarka in prevajalka pri Slovencu – je tudi, da si se odločila, da ne boš nikoli več skuhalo kave na ukaz.

Maja Novak: Ne, to pa res ne. To sem se odločila tisti dan, ko je na Svetovni slovenski kongres, kjer sem bila zaposlena kot tajnica, prišel na pogovor s takratnim predsednikom kongresa bivši domobranec in me je Ivo Svetina, ki je bil takrat poslovni sekretar, prosil, naj mu skuham kavo. Sem mu jo, zaradi Iva. Toda takrat sem se resnično odločila, da nikoli več ne bom nikomur skuhalo kave na ukaz, ker močno domnevam, da se je takrat moj stari oče, ki je umrl v Dachauu, obrnil v grobu. Priznam pa tudi, da izredno nerada gospodinjim in da imam gospodinjstvo v Ljubljani skrčeno na eno džezvo, dva lonca, in mislim, da je od šestih ostal še en kozarec.

Literatura: Ali to tudi pomeni, da lahko samska ženska živi podobno kot poročen moški?

Maja Novak: Imam v bistvu to srečo, da imam položaj poročenega moškega v družini. Do svoje hčere se vedem kot moški, ki utrujen pride domov in čaka, da mu bo žena prinesla kosilo na mizo. S to razliko, da je ta žena moja mama, ki je fantastična kuharica, in ko sem v Novi Gorici, jem kot kamela na zalogo. Sem mnenja, naj vsak počne tisto, kar zna najbolje, moja mama recimo dobro kuha in šiva in ji dam vsa priznanja za to, jaz pa, recimo, dobro pišem in bi bil res nonses, če bi opustila pisanje na račun gospodinjskih del.

Literatura: Kako to, da si tako pozno odkrila svoj pisateljski talent?

Maja Novak: V gimnaziji me je prestrašila literatura, ki se je takrat pisala in brala. To je bila druga polovica sedemdesetih let in tudi v družini mojega očeta smo takrat imeli nekaj nadobudnih literatov, ki so

težili na to temo, zelo intelektualno, zelo učeno, in tega me je bilo resnično groza. Takrat sem bila sveto prepričana, ne samo, da ne bom pisala, ampak tudi, da bom vse življenje brala samo "doktor romane". Odkrito priznam, da sem imela v življenju fazo, ko sem brala resnično samo roza literaturo. Rešilo me je to, da sem tako pri roza literaturi kot pri kriminalkah čisto instiktivno začela iskati zakonitosti žanra, ker pač opaziš, da se neke zadeve neizogibno ponavljajo. Pozneje me je prav ta očaranost s formo spravila do tega, da sem se lotila prvega romana.

Literatura: Na literarno prizorišče si priletela kot osamljena ptica in tudi v dnevniku, ki si ga nekaj časa pisala za Sobotno prilogo, si se označila za izgubljeno generacijo v eni osebi, ki je bila "vseskoz za nekaj premlada, do danes, ko sem za vse po vrsti prestara". Kako si to razlagaš?

Maja Novak: Zmeraj sem bila dokaj atipičen človek. Ko sem bila, pogojno rečeno, mlada, sem se družila z ljudmi, ki so bili veliko starejši od mene, ker sem z njimi mnogo lažje komunicirala. Zdaj pa, ko sem se začela družiti z mlajšimi ljudmi od sebe, ugotavljam, da si imamo povedati znatno več kot s tistimi, rojenimi tam okoli šestdesetih let. Ta osamljena pozicija je pri meni vir marsikatere skrbi tudi v zvezi z literaturo. Pred kratkim sem brala, da je imel Gončarov natanko iste probleme kot jaz, ker se je po vsakem napisanem stavku spraševal: Zakaj neki bi to sploh koga zanimalo, kdo bo sploh bral te oslarije, ki jih pišem? Ker pišem iz sebe, vsakokrat dvomim, ali je to res tako univerzalno, da bi komur koli kaj dalo.

Literatura: Torej je zate pomemben odziv bralcev?

Maja Novak: Pomembno je, da sem s tekstom sama zadovoljna, to se zgodi malokrat. Ampak recimo, da so ti trenutki tako lepi, da sem zaradi njih pripravljena prenašati dolge tedne in mesece nevrotičnih popadkov. Pomembno mi je, da me tiskajo, kolikor je to povratna informacija in priznanje – in to od ljudi, ki naj bi se na literaturo spoznali in o tem tudi teoretično vedeli več kot jaz –, da vendarle delam nekaj pametnega in koristnega. Moram pa reči, da sem bila resnično prijetno presenečena nad odzivom "splošnih ljudskih množic" na moji dve kriminalki. Eno z drugim je idealno. Če bi mi kdo rekel, oprosti, obojega ne moreš imeti, in bi morala izbirati, bi se verjetno prej od-

ločila za svoje lastno zadovoljstvo, za knjigo kot narejen izdelek z numeriranimi stranmi, za opredmetenje mojega teksta – to bi mi bilo v zadnji instanci pomembnejše od tega, da me ljudje trepljajo po ramenih. Dokler mi uspeva imeti oboje, se bom pa vsekakor trudila imeti oboje.

Literatura: *Kot si sama rekla, se literarni teoretiki spoznajo na literaturo – ali je potemtakem za navadne bralce odločilno, da se prepoznajo v njej?*

Maja Novak: Kaj je navaden bralec v Sloveniji? To je tisti, ki ne bere ničesar. Tisti ljudje, ki sploh še kaj berejo, že zato ne morejo biti popolnoma navadni ljudje. Tudi tu gre za neko kvalificirano reakcijo. Če bi hotela doseči zgolj popularnost in visoke naklade, bi zadostovalo, ko bi vsako leto napisala eno kriminalko, ki bi bila vseč povprečnemu porabniku, vendar to od mene ne bi zahtevalo posebnega truda. To zame ne bi bil izziv, kvečjemu nasprotno. Potem ko obvladaš formulo in obrazce za neki žanr, se pisanje lahko sprevrže v prostitucijo. Pa to ne velja samo za žanre, blefa je lahko veliko tudi v pravi, resni, visoki, ali kakor koli ji že pravijo, literaturi, mogoče celo več, ker je teže razpoznaven.

Literatura: *Ali imaš senzorje, ki začnejo piskati takrat, ko gre za blef v literaturi?*

Maja Novak: Ne vedno. Umberto Ecu sem kar nasedla. Ob branju romana *Ime rože* se mi to vprašanje sploh ni sprožilo, temveč sem bila v nasprotju s številnimi recenzenti mnenja, da je to resnično dobro umetniško delo. Ob *Foucaultevem nihalu* sem bila že v dvomih, pri njegovi tretji knjigi *L'isola del giorno prima* se je pa le potrdil moj sum, da gre vendarle za zelo eruditski, duhovit, zelo gladko tekoč, vendar prazen blef. Eco je zaljubljen v nizanje podatkov, to je gotovo neka strast in iskrenost, samo vprašanje je, ali so te intelektualne igrice dovolj. Mogoče bom obveljala za heretika v slovenskem okolju in literaturi, ampak tudi pri Borgesu se včasih nehote vprašam, ali njegovi genialni domisleki zadostujejo.

Literatura: *Čprav tudi pri tvoji literaturi prihajata na dan tvoja široka razgledanost in znanje več jezikov. Preseneča tudi tvoje izvrstno poznavanje slovnice, to si na premeten in nič kaj pedagoški način vključila v knjigo za otroke Kufajn, Kufina in kamela Bomla, kjer se*

človek ob zabavni štoriji še mimogrede pouči o nekaterih slovničnih pravilih. Kako je nastala ta knjiga?

Maja Novak: Ni tako zelo hudo. Moja "razgledanost" je izredno eklektična, včasih o kakšni stvari ne vem čisto nič več poleg tistega, kar vključim v tekst. Ničesar ne poznam sistematično, zlasti pa ne literature. To prepuščam komparativistom. Za pedagogiko pa sem totalen antitalent in sem lahko srečna, da mojega otroka vzgaja nekdo drug. Hči Sara me tretira kot svojo mlajšo sestro in z mano tako tudi ravna, če se lahko tudi potožim. Knjiga *Kufajn* je nastala kot igra; ker je imela Sara v svojih stavkih kufajnov in kufinov, kolikor si hotel, sem se začela spakovati na ta način, da ko je ona rekla kufajn, sem se začela ozirati, kje je živalica z imenom Kufajn. Tako je začela zgodba teči, Sara je izjavila, da si želi za svoj deseti rojstni dan svojo lastno knjigo, in dobila jo je z manjšo zamudo, malo pred trinajstim letom. Nato sem bila deležna kritike, užaljena je bila, ker sem jo dala v tisk in jo zdaj lahko tudi drugi berejo. Teoretično me o slovnicu raje nič ne vprašaj, je pa res, da sem ogromno brala in da sem v šolah, ko je bilo treba oddati pisni izdelek, to samodejno obvladala. O slovnicu nikoli nisem razmišljala, tako kot ne razmišljam o tem, kako diham. Res pa je, da imam starega očeta, ki je doktor slavistike in etnologije in strastno rad popravlja napake, kadar zazna, da se pri njegovem sogovorniku ponavljajo. Malo me je tudi on oklestil. Tujih jezikov sem se – razen arabščine – naučila z veliko lahkoto, ne da bi posebej premišljevala, kaj mora slediti, glagol ali zaimek, kar avtomatično sem tisto reč postavila na pravo mesto, ne da bi vedela, ali je glagol ali zaimek.

Literatura: *Eno leto si preživela v Jordaniji kot poslovna sekretarka. S čim te je ta dežela tako očarala, da si se naučila arabščine in da si dogajanje v romanu, ki ga pravkar pišeš, postavila prav tja, med puščavski pesek?*

Maja Novak: Na žalost se arabščine nisem naučila, s prakso sem osvojila dvesto besed, ki so mi že izpuhtele iz glave, sicer pa smo se tam z Arabci pogovarjali angleško, med seboj srbohrvaško in včasih celo slovensko. Tudi ni bilo kakšne posebne priložnosti za učenje, mi je pa še vedno žal, da se nisem bolj potrudila kljub obilici drugega dela. Ta roman ni resnično čisto nič avtobiografski, ker so vse zgodbe in

vse osebe izmišljene, celo dogajanje samo je predstavljeno dvesto kilometrov bolj na vzhod od kraja, kjer sem bivala. Ta dežela me je resnično očarala; v redukciji na nekaj barv in na nekaj linij je nekaj mogočnega. Mogoče je Jordanija še najmanj slikovita od vseh bližnje-vzhodnih držav, toda meni je že to popolnoma zadostovalo. Hm, ta minimalizem, kot ga ima puščava, bi rada dosegla tudi v svojem pisanju. Že po naravi sem nagnjena h gostobesednosti, podobno kot Françoise Sagan bistveno slabše govorim, kot pišem, ker se pri govorjenju dostikrat izgubim, pri pisanju pa vendarle lahko obrneš stran nazaj in si rečeš, nehaj, rdeča nit je drugje. V primerjavi s *Cimrami* je že v *Zverjadi* mnogo boljši jezik, manj kompliciran, manj je navlake. Še bolj se zdaj naprezam in trudim v tem romanu, ki zdaj nastaja, ravnotežje lovim na zelo tanki žici. V zadnjih nekaj mesecih sem si že nekajkrat rekla, da te knjige ne bom napisala do konca. Zdaj sem že pobila vse, ki sem jih nameravala, preživeli pa so se vrnil iz Jordanije domov, tu naj bi se vse končno razpletlo, in izkazalo, za kaj je v resnici pri umorih šlo. Pri tem sem nevede poskušala doseči nekaj, kar sem šele pozneje našla v eni od Borgesovih zgodb: avtor razmišlja o možnosti romana, napisanega v prvi osebi, kjer pa je toliko nasprotujočih si trditev in podatkov, da se mora bralec sam dokopati do resnice, ki je z govorom bolj maskirana kot pojasnjvana. Tudi moj pripovedovalec sicer objektivno prezentira potek dogodkov, ne laže, vendar pušča v tekstu dvoumnost in dva mogoča odgovora na vprašanje, kaj se je zgodilo, kdo je moril. Če bi bila bolj veščja v pisanju, bi konec romana pustila odprto, toda ta hip se še ne cenim dovolj, da bi si upala to suvereno izpeljati.

Literatura: Opazila sem, da sama sebi rečeš literatka ali avtorica – zakaj ti gre beseda pisateljica tako težko z jezika?

Maja Novak: Največja sreča v življenju je, da delaš tisto, kar najbolje in najraje delaš, edino vprašanje, ki je pri meni še vedno odprto, je, ali to delam dovolj dobro. Nekoč sem izjavila, da mi je cilj postati pisateljica do štiridesetega leta, in še vedno mislim, da bom potrebovala toliko let, kolikor mi jih še manjka do štiridesetih, da bom res napisala kaj dobrega. Nekam nabuhlo se mi zdi, da bi sama sebi rekla pisateljica: to je tako, kot da bi o sebi rekel, da si papež, bog ali junak iz ljudske pesmi. Kljub temu da sem že marsikaj videla in spoznala v

zadnjih nekaj letih, imam še zmeraj romantično nagnjenje k mistifikaciji pisateljskega poklica. Mitiziranju teh ljudi pa se skušam izogniti s prekomernim cinizmom. Pisatelj je pri nas po definiciji vsakdo, ki je kdaj izdal knjigo, in po tej logiki sta pisatelja tudi Ivan Sivec ali Željko Kozinc. Toda v pojmu pisatelj je zame zajeta tudi vrednostna sodba – sebi ne bom upala reči z lahkim srcem pisateljica, dokler ne bom napisala nekaj, ob čemer bo – vsaj meni – zastal dih.

Spraševala je Nela Malečkar